

PARCURSUL ROMÂNESC AL LUI ANDREI CODRESCU*

Radu Pavel Gheo
(Universitatea de Vest din Timișoara)

gheoradu@yahoo.com

The Romanian Literary Career of Andrei Codrescu

Andrei Codrescu is arguably the most popular contemporary American writer of Romanian origin. In 1965, at the moment of his immigration – or exile, as Codrescu perceives it –, he was an aspiring Romanian poet, as he had published around a dozen of poems in various literary magazines. Surprisingly enough, eight years later, when he had already switched languages and started to gain recognition as an American poet, he still made an attempt to publish a book containing his early poems from exile, written in Romanian. The book, entitled *Instrumentul negru* (“The Black Instrument”), would be published in Romania only in 2005, and its author would regard it as a gesture of reclaiming his native poetic identity. Moreover, in 2007, Andrei Codrescu, together with Ruxandra Cesereanu, published a poetry volume entitled *Submarinul iertat* that was translated into English by Codrescu himself two years later, as *Forgiven Submarine*. The book was initially written in Romanian language and it represented Codrescu’s symbolic return to his primary language, in a poetic tandem. The complex relationship between the initial version of the book and its translation/recreation into English offers an opportunity to analyze the particularities of this unique act of creation *cum* self-translation, as the initial author is also the translator of the book. It is generally accepted that the acknowledged influence of the Romanian language on Codrescu’s early English poems from the 1970s was the source of his being labelled a “Balkan surrealist” in America, and it proves the existence of a deep Romanian cultural background that has shaped (or at least influenced) his English creation. His creation, together with its roots and its ensuing versatile evolution, illustrates the cultural complexity of bilingual authors in general and offers a pertinent insight into the way Codrescu relates to the language of its origins, the Romanian language.

Keywords: Andrei Codrescu, exile, literary identity, language, translation

Cel mai cunoscut scriitor de origine română din Statele Unite este la ora actuală Andrei Codrescu, poet, prozator, eseist, fost profesor de literatură comparată la Louisiana State University și editor al revistei electronice *Exquisite Corpse: A Journal of Letters & Life*. În plus, o rubrică personală la postul de radio de stat National Public Radio, în cadrul emisiunii „All Things Considered”, rubrică pe care a început s-o susțină săptămânal începând din 1983, l-a făcut foarte popular pe întreg teritoriul Statelor Unite. Personalitate culturală polivalentă și cu o activitate prodigioasă – în special în zona creației poetice –, Andrei Codrescu este în același timp și unul dintre autorii care ilustrează foarte bine volatilitatea conceptului de literatură națională și provocările cu care se confruntă astăzi acest concept în forma sa tradițională atât în mediile culturale și academice, cât și în spațiul public.

Născut în 20 decembrie 1946 în Sibiu, cu numele de Andrei Ivanovitch (probabil Ivanovici) Perlmutter, viitorul poet și prozator american va urma cursurile liceului Gheorghe Lazăr din orașul natal. La încheierea studiilor liceale va emigra împreună cu mama lui, în urma unui acord încheiat de statul comunist român cu statul Israel. Înainte de emigrare, în anii adolescenței, cel care avea să devină Andrei Codrescu a participat la cenecluri și întâlniri literare în orașul său natal, a cunoscut scriitori consacrați și redactori de reviste literare și a început să scrie versuri în limba română. Dintre poeziile sale românești de tinerețe, un grupaj consistent, recuperatoriu, a fost publicat în revista *România literară* în vara anului 2008. Grupajul include și un comentariu al lui Andrei Codrescu, în care acesta își amintește că în acei ani a petrecut o lună „la hidrocentrala în construcție din Argeș unde fusesem trimis cu poetul Ion Gheorghe (*in loco parentis*) să acumulez «experiența» necesară pentru transformarea mea eventuală într-un «poet al poporului»” (Codrescu 2006). Așadar, dacă nu ar fi emigrat, tânărul Andrei Perlmutter ar fi avut

toate datele pentru a deveni un poet de limbă română – sau un viitor disident. Oricum, în selecția citată este inclus, printre altele, un poem apărut în 1 aprilie 1962 în revista *Luceafărul*, la rubrica „Poșta redacției”, poem intitulat, în spiritul epocii, *Șantier* și semnat cu numele de Andrei Per[l]mutter. E, probabil, singurul text publicat vreodată de acest scriitor cu numele său real. În 1964 îi mai apar câteva poezii în revistele *Steaua* și *Luceafărul*, semnate de acum cu pseudonimul Andrei Steiu, pe care și-l va păstra pe toată durata șederii sale în România.

În primii ani de după emigrare va scrie în continuare poezii în limba română și le va publica sporadic în diverse reviste românești din exil, dar va semna o perioadă cu un alt pseudonim, unul feminin, Maria Parfenie, înainte ca Perlmutter-Steiu să devină Codrescu: „Am inventat o poetă feministă și tradiționalistă, numită Maria Parfenie, care-a fost publicată în reviste din exil, *Revista Fundațiilor Regale*, *Limite*, *Destin*, dar și în țară, în *Luceafărul*, de M.R. Paraschivescu” (Pricop 1997). Abia în Statele Unite, începând cu anul 1968, începe să scrie în limba engleză, renunțând încet-încet la română, iar în 1970 debutează cu volumul *License to Carry a Gun*, apărut la Big Table Publishing Company, în urma obținerii premiului Big Table pentru poeți debutanți. De atunci și până în prezent Andrei Codrescu a publicat în limba engleză peste patruzeci de volume de poezie, proză și eseistică, impunându-se ca unul din autorii reprezentativi ai așa-numitei New York School of Poetry și, ulterior, ca personalitate media unanim recunoscută în Statele Unite.

Cu toate acestea, în 1973, la trei ani după debutul său american, timp în care mai publică alte câteva volume de versuri în engleză, unele în tiraje mici, șapirografiate (*A Serious Morning*, Capra Press, Santa Barbara, 1973; & *grammar & money*, Arif Press, Berkeley, 1973; *Secret Training*, Grape Press, San Francisco, 1973; *The History of the Growth of Heaven*, George Braziller, San Francisco, 1973), Andrei Codrescu ia legătura cu poetul român în exil Ștefan Baciu, editorul revistei *Mele*, exprimându-și dorința de a-și edita un volum de poezii în limba română, în care să includă o selecție din versurile scrise de el în această limbă până în 1968. Ștefan Baciu va selecta un set de poeme și va constitui un volum ce urma să se numească *Instrumentul negru*, dar care, din motive azi uitate, nu mai apare. Va apărea abia în anul 2005, în România, la Editura Scrisul Românesc din Craiova, cu titlul *Instrumentul negru. Poezii, 1965-1968*, ca parte a procesului de recuperare a lui Andrei Codrescu de către literatura română și de revenire a lui în spațiul literar românesc. Este un proces la care participă cu entuziasm însuși poetul, care pomenește, într-o introducere intitulată „Istoria *Instrumentului negru*”, de un alt volum, pe care îl proiectase încă înainte de plecarea din România. Într-o vădită încercare de legitimare suplimentară a condiției sale de poet român, el asociază trecutului său literar două nume prestigioase din cultura română: „Înainte de plecare, în martie 1965, aveam deja gata un volumaș pe care l-am prezentat lui Nicolae Manolescu (încurajat de mama lui, profesoara mea de franceză de la Liceul «Gheorghe Lazăr» din Sibiu) și lui Nichita Stănescu. Ambii au fost calzi și bine dispuși către versurile mele și aveau și sfaturi pentru viitor.” (Codrescu 2005a: 9).

În prefața (ușor prețioasă) la acest volum, scrisă în octombrie 1974 și apărută după mai bine de trei decenii, Ștefan Baciu subliniază încă de pe acum (de pe atunci) apartenența lingvistică a lui Codrescu la literatura română:

Astfel, poetul plecat din Sibiu la sfârșitul copilăriei se reîntoarce în duh și cuvânt, ca bărbat, ca să reafirme, cu o forță și o mândrie care îi aparțin ca două decorații, puterea atotprezentată a limbii românești, nepătată și nepartinică, pe care noi, Don Quijoții din Exil, cei din „străina străinătate” a lui Aron Cotruș, încercăm s-o apărăm și s-o salvăm – cu cât sacrificiul – din zilele lui Iosif Visarionovich (a cărui arătare bântuie poezia lui Codrescu ca un blestem)... (Baciu 2005: 14)

Se remarcă importanța fundamentală alocată limbii române, ca emblemă și element unificator al exilaților, printre care Baciu îl include fără rețineri pe poetul emigrat din aceeași țară cu el. Ironia destinului face ca tocmai în acea perioadă să aibă loc și ascensiunea literară a lui Andrei Codrescu în Statele Unite ca poet de limbă engleză.

Surprinzătoare este în acest volum evoluția poetică a încă-românului Andrei Codrescu din acei ani (1965-1968), de la poemele din ciclul intitulat „Sibiu-Roma/ 1965-1966” la cele incluse în ciclul „5 dezlegări la marginea uitării/ San Francisco – 1968”. Iată, de exemplu, un fragment din poemul „Visul lor”, scris în perioada de început a exilului și inclus în primul ciclu citat:

Am intrat desculț în visul animalelor casei
În visul strămoșștilor animale ale casei. Și iată ce visau:
Moscova înzăpezită
picioarele negre ale unui mujic ud
sabia curbă a începuturilor de psihologie turcească
o vrăjitoare ascunsă în fundul unei cești de cafea
un desfrâu roman într-o iarbă înaltă... (Codrescu 2005a: 30)

Un poem politico-metafizic, cu imagini destul de transparente pentru acea epocă, cu tonuri de revoltă înăbușită în pretextul visului, „Visul lor” ilustrează destul de clar o voce poetică încă în formare, dar puternică, rebelă și originală. Prin comparație, iată și două fragmente extrase din prima din cele „5 dezlegări...” scrise mai târziu, în 1968, la începutul perioadei americane a lui Codrescu:

Iubire de pază, limbă Românească cu șopârle
Și gâze și ciuperci de aramă și pâlcuri de ochi
Și leagăne de noroc.
Și-mi revine, și-mi revine...

Nimic nu mă oprește. Duhul cărturesc
Mă poartă pe spate ca o icoană
Și când mi-e foame, nu pot să flămânezec;
Hrană dulce, grai Românesc... (Codrescu 2005a: 103, 104)

Tonalitatea poetică este cu totul alta, iar vocea originală a poetului pare acoperită de vocea biografică a exilatului, inadaplat la noua lume în care trăiește și nostalgic după țara și limba pe care le-a părăsit și pe care le idealizează, scaldându-se în sonorile ei, în consonanță cu lirica de tip tradiționalist a multor poeți exilați din România după al Doilea Război Mondial („duh cărturesc”, „icoană”, „grai Românesc”). Sursa acestei tonalități nostalgic-tradiționaliste, mai degrabă sentimentală, personală, decât pur estetică, o explică Andrei Codrescu atunci când rememorează acea epocă de ruptură din viața sa: „În acei ani am simțit puternic prezența limbii românești și a țării din care plecasem: aceste poezii s-au revărsat din dor și dragoste, un șuvoi puternic de limbaj inspirat de retragerea a tot ce era material împrejurul lui...” (Codrescu 2005b: 5). Așadar, chiar dacă din punct de vedere estetic aceste poezii mai târziu ilustrează o involuție a poetului de limbă română, fenomenul are o evidentă explicație emoțională.

Să reținem totuși faptul că, deși după 1968 tânărul poet exilat s-a orientat decisiv spre limba engleză, nu a renunțat (sau nu renunțase încă în 1973) la dorința de a publica – de a debuta într-un volum – în limba română. Mai mult, la peste trei decenii după încercarea eșuată din 1973, își publică volumul cu poeziile de tinerețe, scrise în limba română, chiar în România, în forma în care acesta fusese structurat de Ștefan Baciu, subliniind importanța pe care o are pentru el *Instrumentul negru*: „Așa se desfășoară ironiile vieții: volumul meu de debut în românește apare în România după un ocol american de aproape jumătate de secol.” (Codrescu 2005a: 11). E un gest simbolic, prin care Codrescu își afirmă apartenența la literatura română, o declarație de fidelitate, recunoscută și acceptată de majoritatea criticilor și istoricilor literari din țara lui de origine. Ce-i drept, această recuperare a liricii sale românești vine în siajul succesului ca poet, prozator și eseist american, validându-i și întărindu-i poziția de autor român de valoare din exil, dar pe baza creației sale în limba engleză.

După 1990 i se traduc într-un ritm accelerat multe din cărțile scrise în engleză – atât volume de proză, cât și de poezie –, într-un proces conștient de recuperare prin traducere, ce îl impune în conștiința publicului românesc. Codrescu însuși consideră apariția traducerilor sale din engleză în română ca pe un „debut” românesc: „Debutul meu așa-zis «literar» nu începe în România decât în anul 1997, cu ediția bilingvă de poezii *Alien Candor/ Candoare străină*, tradusă de Ioana Ieronim, publicată la Fundația Culturală Română”(Codrescu 2005b: 58). Un argument mult mai solid l-ar constitui, desigur, volumul de versuri în limba română amintit anterior, *Instrumentul negru. Poezii, 1965-1968*.

În 2007 Codrescu publică, în colaborare cu poeta și prozatoarea clujeană Ruxandra Cesereanu, un nou volum de versuri, scris – după aproape patru decenii – direct în română, ca o revenire simbolică la limba literară a țării sale de origine. Volumul se intitulează *Submarinul iertat* și a apărut la Editura Brumar din Timișoara, cu o prefață a unui autor român admirat de Codrescu: Mircea Cărtărescu. Elaborat într-o manieră experimentalistă inedită, *Submarinul iertat* este rezultatul unui schimb îndelung de e-mailuri poetice în românește între cei doi autori și, dintr-o anumită perspectivă, se înrudește într-o câțiva cu volumul în limba română al Hertei Müller *Este sau nu este Ion* (Editura Polirom, Iași, 2005). Deși la prima vedere cele două cărți par greu de asociat (conținutul, finalitatea, forma și tehnica de elaborare sunt complet diferite), ele se înrudesesc printr-un demers recuperatoriu comun: ambele marchează o revenire la o limbă devenită străină (înstrăinată), care, fără a fi limba scrisului acestor doi autori, este totuși limba țării și culturii de origine a acestor doi autori exilați din România. Andrei Codrescu declara că „În română am scris cu voioșie, ca un copil, delectându-mă cu prospețimea unei uitate limbi-submarin... Poemul nostru [al lui Codrescu și al Ruxandrei Cesereanu] a încercat, într-un fel, să recupereze inocențele amândurora: a mea ca poet român, a ei ca adversar redutabil în proză” (Codrescu 2012: 33, 34). Aceeași percepție au avut-o și criticii literari din România. Într-o recenzie apărută în *România literară*, Cosmin Ciotloș afirmă că:

Odată cu *Submarinul iertat* (meșteșugit, împreună cu Ruxandra Cesereanu, după algoritmiile unui poem epistolar sau ai unui *exquisite corpse* lipsit de norme), vom vorbi cu mult mai multă destindere și cu mult mai netulburată încredere despre poetul român Andrei Codrescu. Scrisă – iată – direct în limba pe care a abandonat-o acum patruzeci de ani, cartea aceasta va reprezenta pentru o bună parte dintre cititorii de *License to Carry a Gun, Alien Candor, Scrisori din New Orleans* sau *Wakefield*, un prag și un testimoniu. (Ciotloș 2007)

Mai mult, criticul menționat se raliază opiniei generale asupra statutului lui Codrescu atunci când adaugă „Cred că revenirea lui Codrescu în canonul românesc s-a produs deja, cu ceva ani în urmă, odată cu prima traducere în română pe care fostul *beatnik* și-a dorit-o. Și asupra căreia și-a dat – ca vorbitor nativ, să nu uităm – acordul”. Tot el încadrează ulterior fără ezitare *Submarinul iertat* în spațiul literaturii autohtone: „Volumul acesta e, fără nici o retorică gratuită, singular în spațiul poeziei românești.” (Ciotloș 2007). O părere similară enunță criticul Paul Cernat într-o cronică dedicată acestei apariții editoriale, unde, vorbind despre geneza cărții, spune că „Inițiativa și conceptul aparțin Ruxandrei Cesereanu, mare amatoare de experimente colective și de *creative writing*, iar poetul/ prozatorul/ ziaristul american și «neo-beatnik» a intrat în joc fără ezitare, modelându-l și făcându-și astfel, după 40 de ani, *come back*-ul în poezia română.” (Cernat 2008). Termenul *come-back* folosit aici presupune existența unui parcurs poetic anterior al lui Codrescu în spațiul literaturii române, parcurs întrerupt de exilul în Statele Unite, deși în realitate acest parcurs e mai degrabă recuperat, revalorizat și augmentat *a posteriori*, în siazul operei sale în engleză din perioada 1970-1990.

Afirmația lui Paul Cernat nu e însă incorectă, căci Andrei Codrescu s-a autoedificat ca scriitor american fără a renunța vreodată la identitatea de scriitor (poet) român, așa cum o arată și *Instrumentul negru*, proiectul său de volum din 1973, conceput împreună cu Ștefan Baciu. Într-un fel, el s-a tradus cultural ca scriitor român; nu doar originar din România, ci și format în

România, ca poet care își toarnă experiența și talentul poetic de sorginte românească într-o formă americană prin intermediul limbii engleze – ceea ce i-a atras inițial eticheta de poet suprarealist. Caracterul aproximativ al acestei etichete e devoalat chiar de Codrescu: „Am fost deseori etichetat ca suprarealist, de persoane care nu ar recunoaște un suprarealist nici dacă le-ar ieși unul pe gură într-un restaurant franțuzesc, și nu numai de către acestea. Ceea ce este luat de obicei drept suprarealism este un fel diferit de a vorbi. Ecurile metaforice ale limbii române în engleză sună suprareal.” (Codrescu 1995: 161). Peste câteva pagini scriitorul va explica mai detaliat transformările pe care le-a suferit poezia sa, revenind parțial asupra declarației anterioare:

Poezia pe care am scris-o la douăzeci de ani era un amalgam de impresii proaspete asupra Lumii Noi turnate în aranjamentul frazal al poeziei românești contemporane la modă la data plecării mele. [...] Aș fi putut folosi descoperirile lui Boga pentru a face un salt într-un fel de lirism sufocat. Dar aveam simpatii suprarealiste firești și eram hotărât să nu-i dezamăgesc pe balcanici: de altfel, noi inventasem dadaismul și dădusem glas absurdului. [...] În mine aveam mai mult: o mulțime de lucruri de spus sau care se voiau spuse și în fraza blagiană nu se putea. (Codrescu 1995: 178)

Astfel, eticheta pe care o pune Cernat sintaxei lui Codrescu din volumul în limba română *Submarinul iertat*, „Tzara filtrat prin Ginsberg” (Cernat 2008), rezonază cu transformarea lingvistico-poetică prin care se autodefiniște poetul atunci când vorbește de trecerea sa la limba engleză – ceea ce ar sugera că, egal cu sine însuși, Andrei Codrescu urmează un traseu literar propriu, original, bine individualizat, ce poate fi recunoscut și urmărit indiferent de limba în care și-a scris opera.

Istoria *Submarinului iertat* întărește calitatea bilingvă a scriitorului în discuție. Volumul publicat în România în 2007 va apărea ulterior și în Statele Unite, în limba engleză și română, cu titlul *Forgiven Submarine* (Black Widow Press, Boston, MA, 2009), în traducerea lui Andrei Codrescu. Situația nu e inedită în literatura română (prozatoarea australiană de origine română Anamaria Beligan e, alături de Dana Lovinescu, traducătoarea în română a propriilor cărți, scrise inițial în limba engleză), dar e semnificativă pentru dubla poziționare a lui A. Codrescu: traducându-se pe sine însuși într-o limbă în care e deja recunoscut ca autor, nu într-un totuși nativ, dar în mod cert original, autentic, poetul american *se re-crează în engleză din română*, reluând la scară mică traseul ce i-a definit existența artistică. În atari circumstanțe, raportul dintre traducere și original devine unul ambiguu, fiindcă, dincolo de identitatea comună a traducătorului și autorului (a unuia dintre autori), rămâne de rezolvat problema transpunerii cultural-lingvistice a unui conținut românesc într-unul anglo-saxon, cu toate dificultățile inerente unei asemenea întreprinderi. Cum afirmă Maria-Sabina Draga Alexandru,

Forgiven Submarine este o mostră de traducere dintre cele mai neobișnuite. Ea îl prezintă pe Andrei Codrescu – unul dintre participanții la dialogul poetic ce constituie poemul, dar, în același timp, și traducătorul versiunii sale originale, românești, în engleză – într-un fel de *mise-en-abîme* traductologică. Acesta redescoperă atât vocea sa românească, după decenii de „auto-înstrăinare” [„*foreignising himself*”] în care a scris doar în engleză, cât și provocarea de a se traduce pe sine însuși (precum și pe interlocutoarea sa) în limba engleză. (Draga Alexandru 2012: 301)

Nu vom insista aici asupra problemelor concrete legate de traducerea propriu-zisă. Vom prelua însă aici ideea finală a studiului amintit, conform căreia „traducerea îndeplinește o funcție mediativă, care aduce laolaltă spații culturale la fel de diferite ca și limbile corespunzătoare fiecăruia, dar care împărtășesc totuși o tradiție a migrației de la unul la celălalt în condițiile unui trecut dificil, a cărui complexitate s-a accentuat în anii din urmă” (Draga Alexandru 2012: 309). La fel, dincolo de semnificația lui primară, cea a întoarcerii lui Codrescu la limba română, cazul *Submarinul iertat/ Forgiven Submarine* are și una mai profundă, chiar dacă nu la fel de evidentă,

căci ilustrează, alegoric, parcursul și poziția lui A. Codrescu în cele două culturi și limbi de la care se revendică: el însuși este un migrant, un exilat ce s-a tradus în engleză, menținându-se în postura de punte mediatoare între cele două culturi prin creația sa literară în limba engleză. Conștient de asta, poetul de origine română afirmă undeva că „nu m-am despărțit niciodată de România, așa că, într-un fel sau altul, ea și-a făcut loc în romanele și în scrierile mele, așa încât ar fi interesant pentru mine să ajung la cititorul român, ca să văd dacă aceste rămășițe, cultivate în literatura mea, au valoare și pentru el” (Onofrei 2005).

Revenind la traseul literar al tânărului emigrant Andrei Codrescu, vom găsi nenumărate mărturii precum cea de mai jos, unde scriitorul își rememorează tranziția de la română la engleză și evaluează influența exercitată dintru început de cea dintâi:

Poeziile mele 1966-1970 erau gândite pe românește, dar scrise pe engleză; asta l-a atras pe Paul Carroll, care, în 1970, mi-a dat premiul „Big Table Award” și a publicat prima mea carte de poezie, *License to Carry a Gun* (1970). Lui Paul Carroll i-a plăcut plasticitatea imagistică care venea direct din română: de ex. „fluierul piciorului”, care pe engleză e prozaicul „*ankle*”. Tradus „*the whistle of the foot*”, avea rezonanță poetică. Din aceste poezii englezești de la început mi-a venit o reputație „suprarealistă”, dar aceasta nu era intenția mea. Pentru „suprarealism” simt prietenie, dar educația mea de poet american vine din obiectiviști, New York School și generația *beat*. Așa că la întrebarea dumneavoastră: a beneficiat sau a suferit poezia?, aş spune că eu am suferit, dar poezia nu. După 1970 nu am mai scris pe românește. (Pricop 1997)

După cum se vede, începuturile scrisului în engleză și procesul de transfer al imaginarului poetic din română în engleză au rămas bine întipărite în memoria scriitorului, care rememorează adesea – uneori chiar cu aceleași exemple – această etapă fondatoare pentru opera sa. Procesul e evidențiat și de alți cercetători; de exemplu, de Anamaria Fălăuș, într-un studiu centrat asupra metamorfozelor identitare ale lui Codrescu. Fălăuș subliniază necesitatea tranziției lingvistice spre engleză, dar și efectul eforturilor inițiale ale poetului: „Primul impediment în calea exprimării libere de către artist a ideilor, sentimentelor, aspirațiilor și gândurilor sale îl constituie limbajul, pe care în cele din urmă acesta îl asimilează prin osmoză, rezultatul fiind o engleză americană amestecată cu și modulată de română, maghiară, franceză, italiană și toate celelalte limbi pe care le cunoștea el” (Fălăuș 2012: 158). Astfel, odată ajuns în Statele Unite, în 1966-1967, Codrescu va depăși în scurt timp impedimentul lingvistic, devenind un scriitor recunoscut de limbă engleză, cu o admirabilă stăpânire a noului limbaj poetic, ce îi va permite să se integreze fără probleme în spațiul literar american.

O posibilă explicație a acestei transformări o dă însuși Codrescu atunci când se definește pur și simplu ca poet, obliterând delimitările lingvistice: „Intenția era să fiu poet – cum și pe ce limbă, nu știam. Cred că voiam să fiu și poet român, și poet american” (Pricop 1997).

Privind retrospectiv, putem spune că scriitorul și-a atins scopul, chiar cu asupra de măsură. Recunoscut în Statele Unite ca scriitor american de origine română, tânărul exilat a făcut prin biografia sa literară ceea ce, la o scară mai redusă, a făcut prin traducerea *Submarinului iertat*. L-a silit la asta tocmai translatarea sa într-un alt spațiu, în mijlocul unei alte culturi, al unei alte civilizații: „Acest șoc cultural [cel al emigrării – n.n.]... m-a obligat să găsesc puncte în comun și să construiesc punți între «stilul balcanic» și cel «american»” (Codrescu 2005b: 191). Astfel, Codrescu se plasează – și este plasat de comentatorii din lumea literară – într-un spațiu comun, de legătură între culturi; nu e un autor de interval, de intermediaritate, ci de *superpoziție*. Perfect integrat în cultura americană, el își păstrează și identitatea românească (inclusiv pe cea culturală), asumându-și conștient această superpoziție și aducând în spațiul american un model cultural românesc cu elemente central-europene, pe care îl aclimatizează, îl naturalizează și îl îmbină cu cel american:

Mă vedeam, mă văd și acum, ambasadorul poeziei românești sau cel puțin tălmăcitorul anumitor mistere balcanice foarte importante. Nu am încetat să fiu poet român atunci când am devenit poet

american. Limba română a devenit dimensiunea mea tainică, un motoraş secret, ca și copilăria, în vreme ce engleza americană acoperea toate aspectele vieții mele de zi cu zi. [...] Până la urmă au fuzionat, dar a fost nevoie de timp. (Codrescu 1995: 54)

Imediat după 1989, Codrescu se conectează destul de repede la lumea literară din România, de care nu se rupsese niciodată cu totul. Începe să fie tradus, mai întâi cu volume de proză – romanele și textele sale eseistice –, dar și de poezie, iar între anii 2000-2007 una din rubricile sale săptămânale, difuzată la National Public Radio și publicată în diverse săptămânale din S.U.A., apare concomitent, în traducere, în revista românească *Dilema* (și, ulterior, *Dilema veche*). În 2006, în cadrul Festivalului „Zile și nopți de literatură” de la Neptun, Andrei Codrescu primește prestigiosul premiu Ovidius, premiu oferit de Uniunea Scriitorilor din România autorilor străini, care a mai fost acordat, printre alții, și laureaților Nobel Mario Vargas Llosa și Orhan Pamuk. Între timp, în cele peste două decenii care au trecut de la căderea regimului comunist, scriitorul româno-american s-a întors de mai multe ori în România (prima dată chiar în decembrie 1989 – ianuarie 1990, revenire în urma căreia a publicat un volum de proză jurnalistică intitulat *The Hole in the Flag*¹).

În general acceptat și recunoscut ca scriitor român, Andrei Codrescu se plasează totuși în acel teritoriu ambiguu destinat exilaților de altă limbă (în cazul lui, limbă literară), cum o dovedește prezența sa printre laureații premiului Ovidius, din postura de scriitor străin (prezumabil american). La o analiză detașată, cu instrumentele tradiționale ale criticii și istoriei literare, poziția lui în spațiul literaturii române este de fapt incertă, în ciuda nenumăratelor sale conexiuni biografice și culturale cu acest spațiu și a acceptării sale formale ca autor român din exil. Evreu originar din România, azi cetățean american și scriitor de limbă engleză, Codrescu este încă unul din cazurile ce pun la încercare conceptul tradițional de literatură națională și criteriile folosite pentru delimitarea acestuia. Mai mult, prin felul în care se autodefineste sau este definit – atât de critica literară din România, cât și de cea din S.U.A. –, el impune un model de identitate multiformă, deschisă, non-restrictivă și non-exclusivă, nu doar în plan biografic, ci și în plan artistic. O astfel de atitudine, indiferent dacă e una premeditată sau spontană, se reflectă sistematic în opera celui ce își dorea să fie „și poet român, și poet american”.

Referințe bibliografice:

- BACIU, Ștefan 2005: *Proiect pentru un afiș: Andrei Codrescu*, in Andrei Codrescu, *Instrumentul negru. Poezii, 1965-1968*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, pp. 13-14.
- CERNAT, Paul 2008: *Submarinul și trupelnicia*, in „Observator cultural”, VIII, nr. 409.
- CIOTLOȘ, Cosmin 2007: *Decret de grațiere*, in „România literară”, XXXIX, nr. 24.
- CODRESCU, Andrei 1995: *Disparația lui „afară”: un manifest al evadării*, București, Editura Univers, traducere din limba engleză de Ruxandra Vasilescu.
- CODRESCU, Andrei 2005a: *Instrumentul negru. Poezii, 1965-1968*, Craiova, Editura Scrisul Românesc.
- CODRESCU, Andrei 2005b: *Miracol și catastrofă – dialoguri cu Robert Lazu*, Arad, Editura Hartmann.
- CODRESCU, Andrei 2006: *Poemele în limba română ale tânărului Andrei Codrescu*, in „România literară”, XXXVIII, nr. 25.
- CODRESCU, Andrei 2012: *Bibliodeath: My Archives (With Life in Footnotes)*, ANTIBOOKCLUB.
- DRAGA ALEXANDRU, Maria-Sabina 2012, *Transatlantic translations as identity mediating discourses*, in „Perspectives: Studies in Traductology”, vol. 20, nr. 3, pp. 297-311.
- FĂLĂUȘ, Anamaria 2012: *Identity Metamorphoses in Andrei Codrescu's Exilic Memoir „An Involuntary Genius in America's Shoes (and what happened afterwards)”*, in „The Scientific Journal of Humanistic Studies”, IV, nr. 7, pp. 157-161.

¹ *The Hole in the Flag*, Morrow, New York, 1991; Avon, New York, 1992. Volumul a apărut în traducere în România cu titlul *Gaura din steag*, mai întâi la Editura Athena, București, 1997, într-o ediție cu tiraj confidențial, fiind reeditat ulterior, în 2008, de Editura Curtea Veche, în traducerea Ioanei Avădani.

ONOFREI, George 2005: „*Sunt un poet care a ajuns să scrie proză*” (interviu cu Andrei Codrescu), in „Suplimentul de cultură”, I, nr. 20.

PRICOP, Constantin 1997: *Sensul diferenței a fost cu mine de când m-am născut* (interviu cu Andrei Codrescu), in „România literară”, XXIX, nr. 45.

* *Această lucrare a fost cofinanțată din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial pentru Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, Cod Contract: POSDRU/159/1.5/S/140863, Cercetători competitivi pe plan european în domeniul Științelor Umaniste și Socio-economice. Rețea de cercetare multiregională (CCPE).*